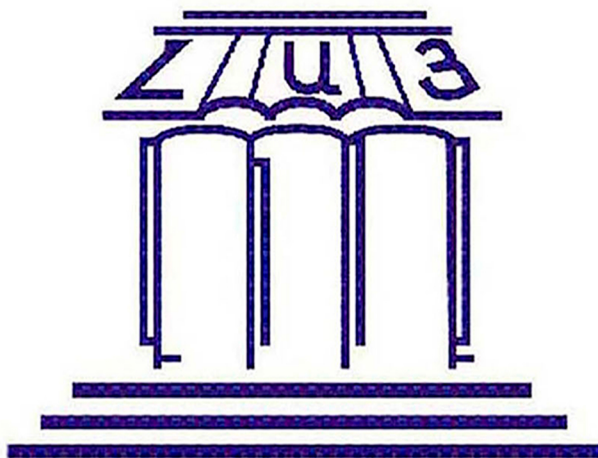




Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository



Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

24939

2-57

ԱՆՈՐԹԵՆԷԼ

ՄԵԿ ՈՒ ԿԵՍ ՏԱՐԻ

(ԱՐՋԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՎԻՐԴ ԶԱՄԱԳՈՐ
ՄԱՐԻՑ ՄԻՆՉԵԻ ՎՐԴ ԶԱՄԱԳՈՐԴԱԾԸ)



Թ. Է. Ի. Ի.

1923

13 JAN 2010

331-881

Ա-57

Քաղաքական գրականություն

ՀԱՄԱՌՈՒՄԵՆ. ՊՐՈԹԵՍՏԱՆՏԻՆ. ԿԵՆՏՐՈՆԵՆ. ԸՆԴՐԿՈՎ. ԲԻՐՈ

Պրոլետարաներ թուր երկրների, միացեք

300 Ժ

Ա-66

կ



ՄԵԿ ՈՒ ԿԵՍ ՏԱՐԻ

(ԱՐՅԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ VI-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՑ ՄԻՆՉԵՒ V-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ)

Երեւան

4-րդ Տպարան Ժող. Տնտ. Դեբ. Խորհրդի, Գուշի փ. № 3.

1923

12 FEB 2013

24939

ՄԵԿ ՈՒ ԿԵՍ ՏԱՐԻ

(Արհեստակցական Միութիւնների IV-րդ համագումարից
մինչև V-րդ համագումարը)

Խորհրդային Ռուսաստանում արհեստակցական շարժման
զարգացման մեջ բացառիկ խոշոր նշանակութիւն ունէր 1921 —
1922 թվականը: Այդ տարին, ավելի ճիշտ է ասել Արհեստակ-
ցական Միութիւնների Համառուական IV-րդ համագումարից մինչև
V-րդ համագումարը տեղի ժամանակամիջոցը արհեստակցա-
կան շարժման բեկման, ճգնաժամի շրջան էր:

Արհեստակցական շարժման խնդիրները, աշխատանքի ձևերը
ու կազմակերպութեան եղանակներն այդ ժամանակամիջոցում իր-
թարկվեցին չափազանց էական փոփոխութիւնների, փորձեր և
նոր ուղղութիւն տվին արհեստակցական շարժման:

Ռուսական արհեստակցական միութիւնների վիճակագրու-
թիւնից երևում է, որ 1921 թ. սկզբին միութիւնների անդամնե-
րի թիվը շարունակ աճել է, մինչդեռ տարվա վերջում սկսել
է նվազել: Այսպես, 1920 թ. վերջում և 1921 թ. առաջին կեսում
արհեստակցական միութիւնների աճումը Ռուսաստանի Ս. Խ. Հան-
րապետութեան մեջ հասաւ իր մաքսիմումին, փոր երևում է հե-
տեկաւ աղիւսակից:

12163-87

Ա Ղ Ի Ի Ս Ա Կ № 1

Արհեստակցական Միութիւնների անդամների բանակը
1920—1921 թ.

Ռ Ա Յ Ո Ն Ն Ե Ր	1920 թ. երկրորդ կիսամեակ		1921 թ. առաջին կիսամեակ	
	Բանակ	‰ ‰	Բանակ	‰ ‰
Կենդ. արդիւնագործական	1.231.129	100	1.418.052	115,19
Կենդ. արգավանդ	802.713	100	1.007.320	125,52
Հիւսիսային	661.345	100	838.422	126,77
Արևմտյան	321.447	100	378.048	129,62
Մերձվորդական	880.536	100	1.050.659	119,32
Մերձուրալեան	792.218	100	1.008.007	127,23
Սիբիր	416.683	100	462.548	100,18
Կովկաս	415.803	100	633.089	152,25
Ուկրաինա	1.124.583	100	1.343.740	119,48
Թուրքեստան	165.483	100	198.012	119,71
Զբոս	—	—	115.469	—
Ընդամենը	6.856.940	100	8.453.362	123,28

Ա Ղ Ի Ի Ս Ա Կ № 2

Վերացուցակագրութեան հետևանքները առ հունիս՝ 9 նահանգում.

Ն Ա Հ Ա Ն Գ Ն Ե Ր	Անդամների քանակը մինչև վերացուցակագրութիւնը	Անդամների քանակը վերացուցակագրութիւնից հետո	Վ.ճրքան է պահապան	
			Բացարձակ	‰ ‰
Տվերի	85.988	79.792	6196	92,8
Վարդնեմի	80.121	73.561	6560	91,7
Պսկովի	67.351	45.561	21.790	67,6
Նովոգորոդի	90.898	67.082	23.816	73,8
Չերեպովեցի	51.680	25.916	25.761	50,1
Օլոնեցի	33.918	18.910	15.008	55,6
Կարելի Կոմսուտ	18.237	12.814	5423	30,3
Մուրմանի	7.898	6.044	1854	76,6
Պետրոգրադի	474.739	254.848	219.891	53,7

Ուրիշ կերպ ասած՝ 1921 թ. առաջին կիսամեակում արհեստակցական շարժումն աճել է համարեա 25 ‰-ով: Սակայն հետևելով կիսամեակում այդ աճումը թվական տեսակետից արդեն ամենուրեք դադարում է: Միայն Ալեքսանդրովի, Վոլինի, Օդեսայի, Կիևի, Կուբան-Չերնոմորի, լեռնականների հանրապետութեան նահանգական արհեստակցական խորհուրդները պահում են աճման նախկին տեմպը (10—30 ‰), իսկ մնացածները կամ մնում են նախկին վիճակում, կամ նոյնիսկ կրճատվում են: Չերնիգովի նահանգական արհեստակցական խորհուրդի կազմից մնացել է միայն կեսը, միւսները կրճատվել են 5—15 ‰-ով: Առանձին արհեստակցական միութիւնների կենդ. կոմիտեների տվեալների համաձայն, 1922 թ. ընդհանուր առմամբ կրճատվել են մի միլիոն անդամ (մոտ 15 ‰):

Մշակված, ստուգված վիճակագրական նիւթեր 1922 թ. համար դեռ չկան: Այդ պատճառով հնարավորութիւն չկա վորոշել արհեստակցական միութիւնների անդամների քանակի փոփոխութեան ճիշտ պատկերը: Սակայն կրճատման հետագա տեսչենցը պարզ երևում է 1922 թ. առաջին կիսամեակում կատարված վերացուցակագրութիւնից: Թեև այդ վերացուցակագրութեան տվեալներն այնքան էլ լրիւ չեն, բայց սակայնս դրանք բնորոշ են այն տեսչենցի համար, վոր առաջ եկավ ուստական արհեստակցական շարժման մեջ վերջին ամիսներում, միութիւնների համաուսական V-րդ համագումարից հետո:

Համաձայն այդ համագումարի մանդատային մասնաժողովի տվեալների, արհեստական միութիւնների անդամների թիվը հասնում էր 5.821.595-ի, վոր մասամբ հասկանալի է դարձնում վերացուցակագրութեան հետևանքներից ստացած տպավորութիւնը: Ռուսական արհեստակցական միութիւնների անդամների թվի կրճատումը բացատրվում է մի շարք պատճառներով: Ի հարկե, անհամեմատ խոշոր պատճառը արտադրութեան կրճատումն էր, ի նկատի ունենալով, վոր պետական ձեռնարկութիւնները նոր էին կազմակերպվում և բանվոր ազատ ձեռքերը դեռ չէին օգտագործվում մասնավոր ձեռնարկութիւնների մեջ: Այսպես օրինակ, Ա. Մ. Հ. Կ. Խ. Սիբիրի բիւրոն 1921 թ. մայիս-հունիս հաշվետվութեան մեջ մատնանշում է, թէ անդամների նվազումը բացատրվում է «առհասարակ արդիւնագործական ձեռնարկութիւնների ծառայողների և բանվորների կրճատումով»: «Իրկուտսկում շինարար բանվորների միութիւնը, պետական շինութիւնների կոմիտեի գրասենյակի փակվելուց հետո, համարեա դադար

րեց զոյութիւն ունենալուց. նրա 320 անգամը ստիպված էին ցրվել նահանգում աշխատանք վորոնելու: Հարավային բիւրոն նոյնպէս ընդդէմ է, թէ Դոնի ավազանում միութիւնից դուրս մնացին գլխավորապէս զիւղացիական տարրերը»:

Ռուսական արհեստակցական շարժման թվական կրճատման երկրորդ պատճառն այն է, վոր տնտեսական նոր քաղաքականութիւն կիրառելուց հետո, մի շարք աշխատավորներ, վորոնք սկզբում իրավունք ունէին միութեան անդամներ լինել, կորցրին այդ իրավունքը:

Տնայնագործների և մենակ աշխատողների հարցը, վոր վաղուց դրված էր արհեստակցական շարժման օրակարգում, լուծվեց վերջապէս և լուծվեց այն մտքով, թէ այդ կաթեզորիաները տեղ չունեն միութիւնների մեջ: «Անպայման չեն կարող լինել միութեան անդամներ, ասված է օրինակ Արհեստակցական Միութիւնների V-րդ Համառուսական Համագումարի բանաձևի մեջ, տնայնագործները, արտելները, կոմմունաների և ընկերակցութիւնների անդամները»: Մինչդեռ սկզբում այդ աշխատավորների բավական թիվ մտնում էր միութիւնների մեջ, վորովհետեւ աշխատելով տանը, նրանք կատարում էին պետական տնտեսական մարմինների պատվերները և դուրս չէին բերում իրենց աղբանքները ընդհանուր շուկա: Հասկանալի է, վոր արտաքսելով նրանց միութիւններից, վերջիններիս կազմը պետք է կրճատվէր:

Վերջապէս, դեր խաղաց և այն հանգամանքը, վոր վերացակազրութիւնն առաջին անգամ հնարավորութիւն տվեց ճշտորեն ստուգել միութիւնների անդամների կազմը: Մինչև վերացուցակազրութիւնը հաճախ արհեստակցական միութիւնների ցուցակներում կային այնպիսի անդամներ, վորոնք իրոք դուրս էին եկել միութիւններից, նկատի ունենալով, վոր անդամավճարների դանձումն ու անդամների կազմի ստուգութիւնը ունի հնարավորութիւն չէին տալիս վորոշելու անդամների թիվը: Հետևանքում միևնոյն անգամը ցուցակազրվեց երկու քաղաքում, կային: Իբրև օրինակ կարելի է բերել Օդեսայում կատարված վերացուցակազրութիւնը. «Արհեստակցական կեանքը» (1922 թ. № 3) հաղորդում էր, թէ մետաղագործ բանվորների միութեան անդամների թիվը վերացուցակազրութեան բողբին թղթի վրա 6411 էր. նրանք ենթարկվեցին ստուգման և պարզվեց, վոր 3476 հոգին մերհնարար արդեն հեռացել են, 182-ը արտաքսվել են և մնացել են ընդամենը 2753 հոգի: Ժողովրդական սնունդի միութիւնից մերհնարար հեռացրվել էին 1384 հոգի ստուգված ընդհանուր

6053 անդամից, տարագրական դործի բանվորների միութիւնից հեռացել էին 56 հոգի՝ 1140-ից, շինարար բանվորների միութիւնից—82-ը՝ 1005-ից, տեկատիլ աշխատավորների միութիւնից—61-ը՝ 535-ից, կաշեգործներից 294 հոգի ընդհանուր 1090-ից: ձիշտ է, մնացած միութիւնների մեջ այնպիսի «մեռած հոգիներ» չկային, բայց փաստը մնում է փաստ. վերացուցակազրութիւնից հետո միութիւնների անդամների թվական կազմի կրճատումը քաջատրվում է նաև ձիշտ ցուցակազրութեամբ:

Ինչ էլ վոր լինի այդ տեղեկացի պատճառը, նրա լինելու փաստը չափազանց նշանակալից է ուսական արհեստակցական շարժման համար հընթացս 1921—1922 թ.: Արհեստակցական շարժման մեջ կատարվող փոփոխութիւնները, անշուշտ, չէին կարող չանդրադառնալ նաև միութիւնների անդամների կազմի վրա:

Բայց ինչո՞ւն էին կայանում այն փոփոխութիւնները, վորոնք տեղի ունեցան արհեստակցական շարժման խնդիրների, ձևերի ու կազմակերպչական շինարարութեան մեթոդների մեջ և վորոնք ստեղծեցին բեկման պատկերը: Նրանք վերջնականապէս ձևակերպեցին Արհեստակցական Միութիւնների Համառուս. կենդ. նոյն խորհրդի 2-րդ պլենումի (1922 թ. փետրվար) վորոշումների ու տարվա սեպտեմբերի 22-ին վերջացած Համառուսական V-րդ Համագումարների վճիռների մեջ: Էապէս նրանք համապատասխանում են արհեստ. աշխատանքի տնտեսական պայմանների թելադրած հետևեալ հիմնական կետերին.

1. Մի կողմից պարենական մասնատրումը պարենաւորքով փոխարինելը, միւս կողմից արտադրութեան պետութեան միջոցով կազմակերպելու սահմանափակումը մոցրին Ռուսաստանի տնտեսական կեանքի մեջ ապրանքային գործողութիւններ, ինչպէս և ձեռնարկներ կազմակերպելու գործի մեջ դրվեցին մասնակցութիւն ցոյց տալու լուչ-պետական (մասնավոր ու կոոպերատիվային) կապիտալ. այդ հանգամանքը իր հերթին արհեստակցական միութիւններին անհրաժեշտորեն առաջադրեց ուժեղացնելու իրենց անդամների տնտեսական շահերի պաշտպանութիւնը:

2. Ամբողջ արտադրութեան կենդրոնացրած պետական կազմակերպութիւնը, ի շարս խոշոր պետական ձեռնարկութիւնների, կոոպերատիվային, կոնցեսիոն ու կապալային ձեռնարկութիւններով փոխարինելն առաջ բերեց միասնական արտադրական ապարատի ջլատում և զրկեց այն տնտեսական հենակետից, վորի

միջոցով միութիւնները ձգտում էին միասնական աշխատանքի կազմակերպչական շինարարութեան մեջ:

3. Այն օրից, երբ պետական ձեռնարկութիւններն անցան տնտեսական հաշվի, միութիւններն այլևս անկարող եղան անմիջական մասնակցութիւն ցոյց տալ ձեռնարկութիւններ կառավարելու մեջ, սահմանափակելով իրենց դերը միմիայն ժողովրդական տնտեսութեան կանոնաւորող մարմիններին մասնակցելով:

Ուրիշ խոսքով՝ արհեստակցական շարժումը, բաղկավելով երկրի ժողովրդական տնտեսութեան կազմակերպութեան մեջ տեղի ունեցող խոշոր փոփոխութիւններին, անհրաժեշտորեն պետք է փոխէր թե իր քաղաքականութիւնը և թե իր տակտիկան. հարմարվելով տնտեսական նոր կացութեանը:

Բայց ինքնըստինքեան հասկանալի է, թե երկրի ժողովրդական տնտեսութեան կառուցվածքի փոփոխութիւնները, վորոնք անհրաժեշտ դարձրին ու ստիպեցին փոխել միութիւնների աշխատանքի ձևերը, խնդիրներն ու կազմակերպչական շինարարութեան մեթոդները, կեանքի մեջ մտան վնչ միանգամից, այլ աստիճանաբար: Այս պատճառով էլ այդ փոփոխութիւնների հետևանքներն արհեստակցական շարժման համար արտահայտվեցին միութիւնների գործնական աշխատանքի ընթացքում և այդպիսով արհեստակցական շարժման քաղաքականութեան ընդհանուր փոփոխութիւնը կարող էր ակներև դառնալ միմիայն երկարատև գործնական փորձառութեան հետևանքում: 1921—1922 թիվը արհեստակցական աշխատանքի այդորինակ փորձառութեան կուտակման տարի էր՝ նոր պայմաններում:

Եթե միութիւնների IV-րդ համագումարը դեռ հին շավղով էր ընթանում, քանի որ վոչ մի փորձառութիւն չկար, քանի որ նոր էր սկիզբ դրվել տնտեսական նոր քաղաքականութեան, 1921 թ. երկրորդ կեսից արդեն, օգոստոս ամսի մոտերին, արհեստակցական շարժման մեջ սկսվեց կուտակվել բավականին փորձառութիւն՝ միանգամայն նոր բնույթի գործնական քայլերի համար: Այսպես, օրինակ, կոլլեկտիվ պայմանագրեր կիրառելը, իբրև աշխատանքի պայմանները կանոնաւորելու մեթոդ, Արհ. Միութ. Համագում. Կ. Խորհուրդը վճռել էր՝ պետական ձեռնարկութիւնների համար դեռ 1921 թ. հուլիսին: Ժիշտ է, այդ վճիռը ընդհանուր նշանակութիւն չունէր, վերոյհետև կոլլեկտիվ պայմանագրերի գործադրութեան վճիռը տարածվում էր պետական մի քանի ձեռնարկութիւնների վրա միայն: Այնուամենայնիվ, նոր ուղղութեամբ առաջին քայլն արդեն արվեց IV-րդ համագումարից

անմիջապէս հետո: Իսկ 1921 թ. նոյեմբերին Ա. Մ. Հ. Կ. Խ. արդեն հրահանգեց բոլոր արհեստակցական կազմակերպութիւններին՝ հարմարվել տնտեսական նոր փոփոխված պայմաններին: Այդ հրահանգը վաղորդեց ուղարկվեց արտադրական միութիւնների կենդրոնական վարչութիւններին՝ քննութեան համար: Ահա այդ հրահանգի բովանդակութիւնը.

«Կապիտալիստական տնտեսութեան վորոշ մասի վերականգնումը (մասնավոր ձեռնարկութիւններ, կապալ, կոնցեսիաներ, ազատ առևտուր և այլն) և տնտեսութեան նոր ձևերը պետական արդիւնագործութեան ճիւղերում՝ տնտեսագիտական հաշվեկատարման հիմունքներով, տրեսաները և արտադրութեան մեջ մրցութիւն ստեղծելու հնարավորութիւնը, «կոորով» աշխատավարձի սիստեմ կիրառելը, — այդ ամենը անպայման ուժեղացնում է վարձու աշխատանքի շահագործութիւնը արտադրութեան մեջ: Ահա թե ինչու ներկա ըստեին է առանձին համագումար առաջադրվում արհեստակցական միութիւնների առաջ՝ իրենց անդամների շահերի պաշտպանութեան խնդիրը»:

Արհ. Միութ. Համագ. Կ. Խորհուրդի IV պլենումը փետրվարին արդեն ունէր բավական փորձառութիւն, վորպեսզի ձևակերպէր հաստատուն վճիռներով արհեստակցական շարժման նոր ուղղութիւնը: Վերջնական ստուգման ենթարկվեց ձեռք բերված փորձառութիւնը Արհեստակց. Միութիւնների V-րդ Համագումարական Համագումարում, ուր նոր ուղղութեան հիմունքները ստացան շարժման գերագոյն օրենսդիր մարմնի վճռական սանկցիան:

Այդպիսով, Արհեստ. Միութիւնների IV-րդ համագումարից մինչև V-րդ համագումարը տեւած ամբողջ ժամանակամիջոցում դանդաղորեն վերակազմվեց արհեստակցական ամբողջ շարժումը, դանդաղորեն փոխվեցին նրա խնդիրներն ու աշխատանքի եղանակները ձեռք բերված փորձառութեան հետ զուգընթաց: Շարժումը, նորմալ աճման փոխարեն, զանվում էր ճգնաժամի մեջ: Միութիւնների շարքերից վնչ-պրոլետարներին արտաքսելու և պետական ձեռնարկութիւններում աշխատավորների թվի կրճատման հետ զուգընթաց (այդ ամենը միասին կրճատում էր արհեստակցական շարժման մասնակցողների քանակութիւնը) արհեստակցական Միութիւններն այդ ժամանակամիջոցում թեւակոխում էին նոր ուղիներ:

թը անդրադարձավ առաջին հերթին միութիւնների կազմակերպչական շինարարութեան վրա: Միութիւնների շինարարութեան հիմնական տեղեկացը՝ պրոլետարական դեկտատուրայի երեք տարիների ընթացքում, մինչև IV-րդ Համագումարը, — վորպիսի տեղեկացը դեռ պահել էր իր ուժը և նույնիսկ ազդեց IV-րդ համագումարի վճիռների վրա, — սկսեց աստիճանաբար բայց վճռապես փոխարինվել բոլորովին նոր տեղեկացով:

Ինչի՞ վրա էր հենվում ռուսական արհեստակցական միութիւնների կազմակերպչական շինարարութիւնը II Համագումարից հետո: IV-րդ Համագումարական Համագումարի բանաձևի մէջ՝ կազմակերպչական հարցի առիթով ասված է. «Համագումարական շարժման ընդհանուր ընթացքը պարզում է արհեստակցական միութիւնների կազմակերպչական դարգացման մեջ սկսված տեղեկացը՝ ընդլայնելու արտադրական միութիւնների աշխատանքը կենդրոնում ու տեղեկում և այդպիսով աստիճանաբար ստեղծելու միասնական միութիւն արտադրական սեկցիաներով»:

Այլ խոսքերով՝ արհեստակցական միութիւնների նահանգական խորհուրդների և նրանց գալստական բիւրոների մեջ էր կենդրոնանում արհ. միութիւնների հիմնական աշխատանքը: Աստիճանաբար, քայլ առ քայլ արհեստակցական միութիւնները, կրճատվելով թվական տեսակետից (IV-րդ Համագումարից հետո նրանց թիվը հասաւ 21-ի), ենթարկվում էին կենդրոնական միացած արհեստակցական մարմիններին: Սկզբում, IV-րդ համագումարից հետո, միասնական միութիւն ստեղծելու տեղեկացը բավականին ամրապնդվել էր միութիւնների կազմակերպչական շինարարութեան մեջ: Չնայած վոր այդ հարցում Արհ. Միութ. Համագում. Կ. Խորհուրդը հանդես էր բերում մեծ գզուշութիւն՝ առաջարկելով 1921 թ. օգոստոսին չարագացնել միասնական միութիւն ստեղծելու արհեստական պրոցեսը և նույնիսկ վոչ մի վերակազմութեան չձեռնարկել առանց Արհ. Միութ. Համագում. Կ. Խորհրդի սանկցիայի, տեղերի ընթացիկ աշխատանքը վկայում էր այդ տեղեկացի աճման մասին: Չնայած արհեստակցական միութիւնների համառ դիմադրութեան, արհեստակցական միութիւնների նահանգական խորհուրդները սկսեցին վերածել միութիւնների նահանգական ու գալստական բաժանմունքները միջմիութիւնների արտադրական սեկցիաների՝ օգտվելով ամենամանաւն առիթից: Այդպես են վարվում մի շարք նահանգական արհեստակցական խորհուրդներ (Բրեանսկի, Արխանգելսկի կայն), վորոնք բանաձևեր են ընդունում, թե «բոլոր նախկին նահանգա-

կան բաժանմունքները վերացվում են և նրանց փոխարեն՝ նահ. արհեստ. խորհուրդներին և գալստ. արհ. բիւրոներին կից կազմակերպվում են արտադրական սեկցիաներ»։ Խորհուրդները շատ արագ խոսքից անցնում են գործի: Այդ ուղղութեամբ վերակազմութիւնը 1921 թ. վերջին ստանում է մասսայական բնույթ:

Այդ տեղեկացի բնորոշ պատկերը տալիս են հետևեալ վեց նահանգների տվեալները.

Բրեանսկի	Վերացան 18 ն. բաժ. մնում են 0, վերացան 18 գ. բաժ. մնում են 0
Արխանգելի	" 12 " " 7, " 32 " 0
Պետրոգրադի	" — " " բոլորը " 99 " 0
Ռեազանի	" 6 " " 14 " 37 " 34
Պսկովի	" 6 " " 13 " — " —
Տուլայի	11 " " 9 " 40 " 63

Ուրիշ խոսքերով՝ այդ 6 նահանգ. բաժանմունքների 97 ընդհանուր թվից լիկվիդացիայի ենթարկվեցին կեսից ավելին (53⁰/₁₀), իսկ 323 գալստ. արհ. բաժանմունքներից դադարեցին գոյութիւն ունենալուց մոտ 280-ը: Հազարավոր բանվորներ այդպիսով զրկվեցին իրենց արտադրական միութիւններից:

Հասկանալի է, վոր արտադրական միութիւնների նահանգական ու գալստական բաժանմունքները արտադրական սեկցիաների վերածելու գործողութիւնը չավարտվեց համագումարական ծավալով: Միայն Բրեանսկի նահանգում ավարտվեց այդ աշխատանքը: Իսկ մնացած բոլոր վայրերում, Ռ. Ս. Ֆ. Խ. Հ. շրջաններում՝ միութիւնների աշխատանքի ծանրութեան կենդրոնը միասնական արհեստակցական կազմակերպութիւնների մեջ փոխադրելու պրոցեսն ընթանում է բավական դանդաղ և արտադրական սեկցիաների են փոխվում միմիայն այն տեղական արհեստակցական միութիւնները, վորոնց անդամների թիվը համեմատապար անշան է, կամ վորոնց թուլութիւնը՝ արհեստակցական աշխատավորների ու դրամական միջոցների տեսակետից՝ կարելի է ապացուցել: Շատ հաճախ նահանգական արհ. խորհուրդները վորոշակի վերցնում են մի թիվ, վորից ցածր անդամների քանակը չի կարող իջնել, վորպեսզի նահ. արհ. խորհուրդը ձեական առիթ չունենա վերածելու նահանգական կամ գալստական բաժանմունքները արտադրական սեկցիայի: Սակայն միասնական միութեան կազմելու ձգտումը միանգամայն պարզորեն պատկերանում է միութեան շինարարութեան գործնական աշխատանքում՝ մինչև Ա. Մ. Հ. Կ. Խ. 2-րդ պլենումը:

Այդ իսկ տեղեկները վերոշաղկի փոխվում է արտադրական միաց-
նալ միութիւններն ամբապնդելու և կենդանացնելու տեղեկներով:
Դեռ 1922 թ. սկզբին հարց է դրվում վերականգնելու այն միու-
թիւնները, վորոնք առաջուց կլանվել էին միւս միութիւններից
ձուլման միջոցով: Այսպէս լուսավորութեան աշխատավորների
միութիւնը ձուլվում է գեղարվեստի աշխատավորների միութեան
մեջ: Դրական մտքով է լուծվում ջրագործ բանվորների և երկա-
թուղային ծառայողների ձուլման հարցը: Միաժամանակ աշխա-
տանք է կատարվում՝ վերականգնելու նահանգական ու դավառա-
կան արհ. բաժանմունքները, և Արհ. Միութ. Համառ. Կ. Խորհրդի
երկրորդ պլենումից հետո այդ աշխատանքն ընթանում է ուժեղ
տեմպով: Նահ. արհ. խորհուրդների հաշվետվութիւնից արդեն
1922 թ. օգոստոսին երևում է, թե համարեա բոլոր նահանգական
բաժանմունքները վերականգնված են: Ընդհակառակը՝ միութիւն-
ների միասնական ապարատը աստիճանաբար սկսում է խտանալ:
16 նահ. արհ. խորհուրդների տվեալները ցույց են տալիս, թե
նկատվում է տեղեկնց կրճատելու ստորին միջմիութեան բջիջ-
ների թիվը՝ փոխարինելով գաւառական, ռայոնական ու շրջա-
նային տիպի կազմակերպութիւնները արհ. միութ. նահ. խոր-
հուրդների լիազորներով:

Գալառ. արհ. բիւ- րոնների քանակ.	Բացարձակ		Քարտուղարութիւնների քանակութիւնը.	
	Բացարձակ	0/0	Բացարձակ.	0/0
Մինչև Արհ. Միութ.				
Հ. Կ. Խ. 2-րդ պլենումը				
մնացածները	117	100	481	100
Վերակազմութիւնից				
հետո մնացածները	19	16	25	5
Բոլորովին վերաց- ված	40	34	456	95
Թողնված Ա. Մ.				
նահ. խորհ. լիազորները	50	43	—	—
Ֆունկցիաները դըր- ված են անհամեմատ ու- ժեղ նահ. բաժանմունք- ների վրա	8	7	—	—

Համառուական արհեստակցական շարժման շինարարութիւ-
նից՝ միասնական միութեան ծրագրով՝ գեպի ուղղահայեաց շի-

նարարութեան անցնելու այն տեղեկները պարզ ու ճշտորեն ձե-
կերպվեց Վ-րդ Համագումարի բանաձևով. «Ժողովրդական տնտե-
սութեան ճիւղերի կազմակերպութեան դանադանակերպ ձևը, ինչ-
պես և գոյութեան տարբեր պայմաններում—վոմանք կախում ու-
նեն պետական միջոցներից, վոմանք՝ շուկայի պայմաններից,—
բնականաբար, անդրադառնում են նաև տնտեսութեան այս կամ
այն ճիւղում աշխատող բանվորների ընդհանուր դրութեան վրա,—
կարողւմ ենք մենք այդ բանաձևում: Բոլոր վերոհիշեալ առանձ-
նահատկութիւնները հաշվի առնելու անհրաժեշտութիւնը՝ բանվոր-
ների տնտեսական դրութիւնը բարելաւելու նպատակով, աշխա-
տանքի ծանրութեան կենդրոնը փոխադրում է արտադրական միու-
թիւնների վրա: Այդ պատճառով ամբողջ կազմակերպչական աշ-
խատանքը պետք է ընթանա արտադրական միութիւններ կեն-
դանացելու և ամբապնդելու ուղիով»:

Պարզ է, վոր արհեստակցական շարժման կազմակերպչական
աշխատանքի հիմնական տեղեկնցի փոփոխութիւնը կազմում է
ապրած անցողական, փոփոխական ժամանակամիջոցի գլխաւոր
բնորոշ կողմը: Բոլոր մնացած փոփոխութիւնները այդպիսով ար-
մատական բնույթ չունեն: Բայց որպեսզի միութիւնների մեկ ու
կես տարվա շինարարութեան պատկերը պարզ լինի, անհրաժեշտ
է հաշվի առնել նաև այդ աշխատանքի միջանի մոմենտները:

Առաջին հերթին անհրաժեշտ է հաշվի առնել միութեան հո-
ժարկամ անդամութեան հարցը, վոր բոլորում է տնտեսական
նոր կացութեան մեջ միութիւնների կիրառած աշխատանքի պայ-
մաններից: Հոժարկամ անդամութեան «հասկացողութիւնը ա-
ռես», հակադրվում է նախկին ժամանակաշրջանի «աւաւաւ անդա-
մութեան», վոր չի համապատասխանում 1918—1921 թ. թ. ու-
սական արհեստակցական շարժման ուսալ բնույթին: Սակայն
Ռուսաստանի Ս. Ֆ. Խ. Հ. ամբողջ օրենսդրութեան մեջ վնչ մի
ակնարկ չկա այն մասին, թէ ստիպելով կամ դեկրետներով
պետք է ընդունել արհեստակցական միութեան անդամ բանվոր-
ներին, հակառակ նրանց ցանկութեան: Իսկապէս բանվորն իրա-
վունք չունէր անդամ չլինել միութեան, վորովհետև աստիճա-
նաբար արհեստ. շարժման կեանքի մեջ կանոն դարձավ ավտոմա-
տիկ կերպով ցուցակագրել ձեռնարկութիւնների բոլոր աշխատա-
վորներին այս կամ այն միութեան մեջ, համաձայն արտադրա-
կան առանձին միութիւնների համառուական համագումարների
վորոշման: Այդպիսի ցուցակագրութիւնից հետո գործադրվեց «հո-
ժարկամ անդամութեան» սկզբունքը:

Սկզբում, հոժարակամ անդամակցութիւն գործադրում էր իբրեւ կողքեկտիվ անդամագրութիւն: Այս կամ այն ձեռնարկութեան աշխատավորների ընդհանուր ժողովի վորոշմամբ (համարեա միշտ միաձայն) աշխատավորները դառնում էին միութեան անդամներ, և ամեն մի բանվորի իրավունք էր տրվում դուրս գալ միութիւնից:

Հոժարակամ անդամակցութեան պայքարի հետևանքները դեռ լիովին պարզված չեն: Սակայն տեղերից ստացված տեղեկութիւնները ցույց են տալիս, թե այդ պայքարն անցել է բավական աջող:

Այսպէս, հանրապետութեան զանազան շրջանների 15 հանգում ստացվում է հետևեալ պատկերը.

Մահանգներ	Միութեան մեջ մտածների
	%
Նիժնինովգորոդի	100
Սարատովի	100
Կիևի	100
Գի-Նովո-Նիկոլաևսկի	99
Դոնի ավազանի	99
Տամբովի	98
Պետրոգրադի	98
Բազուի	98
Հարավ-արևել. բիւրօ (6 ն.)	98
Տուլայի	97
Տիւմենի	97
Չապորաժնի	96
Օդեսայի	96
Տվերի	94
Պսկովի	94

Իբրեւ կանոն, մասսաները չափազանց մասնակցում էին ակտիվ անդամագրվելու հարցի վճռի մեջ: Օրինակ, Դոնի ավազանի 1602 ձեռնարկութիւններում 131.237 բանվորից ներկա էին այդ հարցը վճռող ժողովներում 116.777-ը, կամ համարեա 90⁰/₁₀-ը Մոսկվայում մի ամսվա ընթացքում կայացան 477 ժողով 99.839 մասնակցողի ներկայութեամբ: Տվերում ժողովներին ներկա էին բանվորների և ծառայողների ավելի քան 2/3-ը, Պսկովում—3/4-ը, և այլն: Եթե նույնիսկ ժողովներում ներկա էին վնչ բոլորը, բայց և այնպէս բացակայողները սովորաբար մտնում էին միութեան մեջ: Տիւմենի հանանգի տվեալները պարզ ցույց են տալիս

այդ. օրինակ, բիմիկոնների ժողովում (ընդամենը 396 անդամ) ներկա էին 312 հոգի, իսկ միութեան մեջ մտան բոլորը, ժողովողական կապի միութեան մեջ ձայնատվութեան մասնակցում էին 294 հոգի, իսկ մտան բոլորը 457 հոգին և այլն: Ավելին. հակառակ ձայն տվողները հետագայում հայտարարութիւններ էին տալիս միութեան անդամ իրենց ևս ընդունելու մասին:

V-րդ Համառուսական Համագումարը չրավականացավ հոժարակամ անդամագրութեան պայքարի աջողութիւնը արձանագրելով միայն: Առաջին հերթին դնելով միութեան աշխատանքի աջողութիւնը, միութեան կազմակերպութեան կապի ամրապնդումը մասսայի հետ, նա կազմակերպչական հարցի մասին կայացրած իր բանաձևի մեջ ընդգծեց, թե անհրաժեշտ է դիմել անհատական անդամագրութեան: «Այն խնդիրները,—կարդում ենք մենք այդ բանաձևի մեջ,—վորոնք դրված են միութիւնների և միութեան սերտ կապակցութեամբ: Այդ տեսակ կապի լավագոյն ձև-անհատական անդամակցութիւնն է, վոր հարկավոր է անշեղ գործադրել կեանքի մեջ»: Այդ վճռի իմաստը՝ ամեն մի առանձին բանվորի միութեան կեանքին մոտեցնելու մեջն է: Ահա թե ինչու բանաձևն ավելացնում է. «Միութեան մեջ անդամագրելու միակ կանոնավոր եղանակ անհատական ցուցակագրութիւնը համարելով, անհրաժեշտ է ուժեղացնել ագիտացիոն աշխատանքը պրոլետարիատի հետամնաց խավերի մեջ»:

Այդ իսկ նպատակով, Արհ. Միութ. Համառուսական Կ. Խորհրդի 2-րդ Պլենումից հետո, կազմակերպչական աշխատանքի մեջ մուծված է սեկցիոն շինարարութիւն: Այն ժամանակ, երբ հիմնական կազմակերպչական խնդիրը «միասնական միութիւն» ստեղծելն էր, վոչ միայն տարբեր արհեստների, այլև տարբեր արտագրութիւնների աշխատավորների միութիւնների մեջ սեկցիոն շինարարութիւնը վորոշակի կերպով վերանում էր. նա նկատվում էր իբրեւ փոխանցում՝ ավելի սերտ ձուլվելու համամիութեան մեջ: Սակայն այն հանգամանքը, վոր արտադրական շահերի ընդհանրութեամբ միացած, բայց տարբեր արտադրական ֆունկցիաներ կատարող աշխատավորների շահերը զատված էին, կղզիացած, անհրաժեշտ էր դարձնում դիմել սեկցիոն շինարարութեան, վորպեսզի միութիւններն ավելի լավ կազմակերպեն այդ շահերի պաշտպանութիւնը: Այդ պատճառով Արհ. Միութ. Համառ. Կ. Խորհրդի 2-րդ Պլենումը վորոշում կայացրեց, թե ցանկալի է սեկցիոն շինարարութիւնը գործադրել արտադրական հիմունքով:

Օրինակ, լուսավորութեան աշխատավորների միութեան մեջ կազմակերպման մասով աշխատավորների սեկցիա, գեղարվեստի աշխատավորների միութեան մեջ—Փոստ-կինո աշխատավորների սեկցիա: Վերջ Համագումարը կազմակերպչական շինարարութեան այդ-օրինակ ուղղութիւնը գտավ կանոնավոր, մուծելով բանաձևի մեջ հետեւեալը, թէ «մասսաների հետ ալիւլի լավ կապ պահպանելու համար նպատակահարմար է ստեղծել արտադրութեան այն ճիւղերը արտադրական սեկցիաներ, վորոնք դատված են, կղզիացած հիմնական արտադրութիւնից»:

Վերջապես ուսանական արհեստակցական շարժման կազմակերպչական խնդիրը սպառնալու համար, ինչպես նա ձևակերպվեց գլխավոր գծերով մեկ ու կես տարվա ժամանակաշրջանում, հարկավոր է կանոն առնել արհեստ. շարժման ֆինանսների վրա:

Պետք է ասել, թե միութեան աշխատանքի պայմանները ռազմական կոմունիզմը ժամանակաշրջանում, այն խնդիրների բնույթը, վորոնցով զբաղվում էին այդ ժամանակաշրջանում արհեստ. միութիւնները, ինչպես և ընդհանուր տնտեսական կացութիւնը, մասամբ հետ մղեցին անդամավճարը՝ իրրեւարհ. շարժման ֆինանսական հիմք: Դրամական աշխատավարձը վոչնչացնելու և պարենավորման ամբողջ գործը պետական մարմինների տնտեսութեան տակ կենտրոնացնելու ժամանակ, հասկանալի է, վոր խոսք լինել չէր կարող այն մասին, թե միութիւնները կարող են գոյութիւն ունենալ սոսկ աշխատավարձի հաշվին: Ի նկատի ունենալով, վոր միութիւնները զբաղվում էին պրոլետարիատի ընդհանուր դասակարգային այնպիսի խնդիրներով, որոնք խորհրդային Ռուսաստանում դարձան ընդհանուր պետական խնդիրներ, արհ. շարժման համար միջոցների բնական աղբիւրը հանդիսացան պետական ռեսուրսները:

Սակայն երբ այդ ժամանակամիջոցում հանրապետութեան տնտեսական կեանքը վորտք դրեց տնտեսական նոր քաղաքակա-նութեան ճանապարհի վրա, իրերի այդ զրուծիւնը չի կարող մնալ: Մի կողմից միութիւնների աշխատանքը կանոնավորելու և ուժեղացնելու համար անհրաժեշտ էին միջոցներ, իսկ այդպիսի միջոցներ՝ ի հարկէ, հանդիսանում են միայն անդամավճարներից ստացվող գումարները: Միւս կողմից-միութիւնների հարկավոր կապը միութիւնների անդամների հետ՝ պահանջում էր միութեան ամեն մի անդամից՝ շահադրդոված լինել ֆինանսապետ իր միութեան գոյութեան մեջ: Ընդ միին, տնտեսական նոր քաղաքականութեան և պետական բիւջէի կրճատման հետ զուգընթաց

դադարեցին նաև այն եկամուտները, վոր սկզբում մոտում էին միութեան դրամարկը պետութիւնից: Դեռ մինչև Արհ. Միութ. Համառ. Կ. Խորհրդի երկրորդ Պլենումը՝ արհեստակցական շարժման առաջ սուր կերպով դրված էր միութիւնների ֆինանսները կանոնավորելու հարցը: Մի շարք հրահանգ-նամակներով Արհ. Միութ. Համառ. Կ. Խորհուրդն ընդգծում էր, թե արհեստակցական կազմակերպութիւնների հիմնականը—անդամավճարներն են, վոր ստանալու են միութիւնների բարձր մարմինները, եսլին:

Այդ ժամանակամիջոցում միութիւնները կարողացան իրա-դրծել անդամավճարների հարցն ամբողջովին: Ճիշտ է, դեռ մինչև այժմ ֆինանսական նոր հենակետը այնքան էլ ամուր չէ: Մինչև այժմ նահանգական բաժանմունքները կանոնավոր հաշիվ չեն ներկայացնում միութիւնների վարչութիւններին: Բայց այդ ուղղութեամբ գործը հարթվում է, ինչպէս ցոյց է տալիս հետեւեալ աղիւսակը.

Կենդր. վարչու- թիւններ	Այն նահ. բաժ. թիւը, վորոնք ուղարկել են ամսավճարները						Նահ. բաժ. միացեալ Կ. վարչութիւններին թիւը	Նրանցից ուղարկել են ամսավճարները	Ամսավճարների %, %
	Հունվար	Փետրվար	Մարտ	Ապրիլ	Մայիս	Հունիս			
1. Մետղազոծներ	4	5	7	7	14	14	76	32	42,0
2. Շինարար բանվորներ	1	—	2	5	10	10	86	19	22,1
3. Փայտագործ	—	—	—	4	9	19	70	28	40,0
4. Գեմիկոսներ	4	9	4	13	17	14	68	53	77,9
5. Կար անողներ	—	—	1	3	7	8	65	12	18,5
6. Տպագր. գործի բանվ.	—	—	3	4	3	8	88	13	14,9
7. Խոր. աշխատավորներ	2	—	3	6	17	30	89	60	67,4
8. Բժշ. սանիթ. աշխ.	2	1	1	3	12	18	89	27	30,9
9. Կոմ. տնտես.	—	1	1	3	12	10	89	19	21,3
10. Ժող. անդի բանվ.	—	—	—	3	1	2	68	4	5,9

Ամփոփենք: Մեկ ու կես տարվա ընթացքում Խորհրդային Հանրապետութեան մեջ ստեղծված տնտեսական նոր կացութիւնը

կազմակերպչական տեսակետից՝ անհրաժեշտութիւն ստեղծեց մի կողմից՝ ամրապնդել արտադրական միութիւնները, միւս կողմից՝ ուժեղացնել միութիւնների ու անդամների փոխադարձ կապը: Մի շարք կազմակերպչական բարենորոգումներ, վորոնք արդեն գործադրվել են կամ պետք է գործադրվեն (կամավոր անդամակցութիւն, անհատական անդամագրութիւն, սկզբնական շինարարութիւն, ֆինանսական հետազոտութիւն, սկզբնական վարձագումը են արհեստակցական շարժումն այնպէս, վոր այդ կապը անպայման ամրապնդվեց ու զարգացավ:

III

Առանձնապէս խոշոր էին այն ազդակները, վորոնք տեղի ունեցան վերոնշխար ժամանակամիջոցում ռուսական արհեստակցական շարժման մեջ՝ աշխատավարձի քաղաքականութեան ու վարձատրութեան վերաբերմամբ:

Տարեֆային հին քաղաքականութեան բեկումը, վոր ձգտում էր սահմանել հաստատուն տարեֆ, հիմնված սոցիալական հավասար ապահովութեան վրա՝ միջնորդականների օգնութեամբ, սկսվել էր դեռ մինչև Միութիւնների IV-րդ Համագումարը: Արդեն 1920 թ. վերջին և 1921 թ. սկզբին արհեստակցական շարժման առաջ, ձեռնարկութիւններում աշխատանքի արտադրութեան անկման հետևանքով, խնդիր էր դրված անցնել սոցիալական հավասար ապահովութեան մեղոթներից՝ աշխատավորի արտադրականութեան ու նրա աշխատավարձի միջև սերտ կապ ստեղծելու մեթոդներին:

Այդ խնդիրը լուծվում էր կոլլեկտիվ պարենավորման միջոցով և նոյնիսկ IV-րդ. Համագումարը մոտեցաւ նրան զգուշորեն և մատնանշեց, թե կոլլեկտիվ պարենավորման փորձ կարելի է անել միայն մի քանի ձեռնարկութիւններում (1921 թ. հունիսին Աշխատանքի և Ինքնապաշտպանութեան Խորհուրդը կոլլեկտիվ պարենավորում մտցրեց 39 խոշոր ձեռնարկութեան մեջ): Փորձը երևաց աջող և, չնայած այն վորոշման, թե մինչև նոր բերքը պետք է բավականանալ այդ փորձով, տեղական մարմիններն սկսեցին գործադրել կոլլեկտիվ պարենավորումը: Իսկ նրանից հետո երբ պարզվեցին Հանրապետութեան պարենական հետապնդները, կոլլեկտիվ պարենավորման անցած ձեռնարկութիւնների թիւը սկսեց արագորեն աճել: Արդեն 1921 թ. նոյեմբերին կոլլեկտիվ պարենավորման մեջ էին 92 ձեռնարկութիւն (հունի-

սի 39-ի հետ միասին), դեկտեմբերին—94, (387 հազար բանվոր), 1922 թ. հունվարին—92, (392 հազար բանվոր), փետրվարին—97 (489 հազար բանվոր): Հոկտեմբերի 1—15 կոլլեկտիվ պարենավորման ենթարկվեցին նաև խորհրդային ծառայողները: Այդպիսով կոլլեկտիվ պարենավորման շրջանը բավականին ընդլայնվեց ու դրա հետևանք կալ ծառայողների թվի կրճատումը, մնացած ծառայողների աշխատավարձի ավելացումը՝ ի հաշիվ կրճատվածների, և արտադրութեան համապատասխան աճումը:

Սակայն կոլլեկտիվ պարենավորումը—նոյնիսկ բիւջետային—сдельный հատով, կտորով սիստեմի հետագայ ձևով—հենվում էր առաջիկա նման աշխատավարձի պետական ֆոնդի վրա և, հետևաբար, ժողովրդական տնտեսութիւնը կատարվելու էր պետութեան ձեռքով միայն: Այսինքն, աշխատավարձի ամբողջ գումարը, պետութեան ռեալ ռեսուրսների հիման վրա, կենդանական ֆոնդային վարչութիւնը բաժանում է պետութեան տնտեսական ծրագրի համեմատ այնպէս, վորպետքի ամեն մի ձեռնարկութիւն, ունենալով իր ֆոնդը, վճարի իր բանվորների ռոճիկները տարեֆային ցանցով, նայած բանվորների քանակին, վորոնք կատարում են արտադրական ծրագրի ամբողջ 100 0/0-ը: Այդ կարգը պահանջում էր մի շարք ուղղումներ, վոր և մատնանշեց Արհ. Միութ. Համառ. Կ. Խորհուրդի 1-ին Պլենումը (1921 թ. հոկտեմբերին): Իսկ հետո, 1922 թ. հունվարին, պարենական հետապնդների վատթարացման հետ զուգընթաց, երբ սկսվեց աշխատավարձի անկման շրջանը (չնայած պետական հաշիվով ուսողների թվի կրճատման), մի շարք գալառաշրջաններ ընդգրկած սովի հետ զուգընթաց պարենական պակասորդը դրամանիշներով ծածկելու, պետական ձեռնարկութիւնների մեծ մասի մեջ տնտեսական հաշիվ գործադրելու և այլ ընդհանուր տնտեսական պատճառների հետ զուգընթաց,—արհեստ. շարժումը վերջնականապէս անցնում է պարենավորման քաղաքականութիւնից աշխատավարձի դրամական և կոլլեկտիվ պայմանագրի սիստեմին, իրրե աշխատանքի վարձատրութիւնը կանոնավորող միջոցին:

Դեռ 1921 թ. հուլիսի 14-ին Արհ. Միութ. Հ. Կ. Խորհուրդը վորոշեց փորձի համար կոլլեկտիվ պայմանագրեր գործադրել մի քանի պետական խոշոր ձեռնարկութիւնների մեջ: Նոյեմբերի 5-ին նա հաստատեց փայտագործ բանվորների միութեան և Հիւսիսային անտառային ընկ. միջև կապված կոլլեկտիվ պայմանագիրը: Կոլլեկտիվ պայմանագրեր կնքելը դժվարանում էր ձեռ-

նարկութիւնների բաղադրութեան և նրանց ծանր-
դրութեան պատճառով մինչև մայիս ամիսը, չնայած, վոր Ար-
Միութ. Հ. Կ. Խորհրդի 2-րդ Պլենումը վորոշակի մատնանշել էր,
թե աշխատավարձը պետք է կանոնավորել վնչ միայն մասնավոր,
այլ և պետական ձեռնարկութիւններում՝ կոլլեկտիվ պայմա-
նագրեր կապելով: Միայն 1922 թ. մայիսից սկսվում է կոլլեկտիվ
պայմանագրերի պայքարը, վոր այդ ժամանակամիջոցում կազ-
մում է միութիւնների ակտիվ դործունեութեան անհամեմատ խո-
շոր կողմը:

Միութիւնների տարիֆային աշխատանքի ընդհանուր պատ-
կերը կարելի է դատել 1922 թ. առաջին կիսամյակի աշխատա-
վարձի փոփոխութեան տվեալներից՝ նախապատերազմի ան ուր-
իշներով: Ահա այդ պատկերը.

	Հունվ.	Փետր.	Մարտ.	Ապրիլ.	Մայիս.	Հունիս.	Հուլիս.
Արդիւնաբերութիւն	3,97	3,54	3,16	4,04	3,91	6,93	7,38
Երկաթուղի	3,81	3,84	3,89	4,04	4,85	6,10	6,92
Խ. ծառ. և ժողկոմատն.	3,77	3,11	3,30	2,78	3,85	4,65	4,72
Միջին հաշվով	3,84	3,33	3,44	3,59	4,67	5,30	6,22

Աշխատավարձի համեմատական տատանումները ցույց տալիս
թե ապրիլ-մայիսից աշխատավարձը շարունակ ավելանում է.

	Հունվ.	Փետր.	Մարտ.	Ապրիլ.	Մայիս.	Հունիս.	Հուլիս.
Արդիւնագործութիւն	100,0	80,2	79,6	101,8	148,9	174,6	185,9
Երկաթուղի	100,0	87,9	102,1	106,0	127,3	160,1	181,6
Խ. ծառ. և ժողկոմատն.	100,0	83,8	88,9	74,9	95,7	120,7	125,2
Միջին հաշվով	100,0	86,7	89,6	93,5	121,6	151,0	162,0

Աշխատավարձի զուտ դրամական սխառում կիրառելու ընդ-
հանուր տենդենցն սկսում է պարզորեն երեւալ մայիս-հունիսից:
Մարտին պարենը կազմում էր ընդհանուր ֆոնդի 33⁰/₀-ը, ապրի-
լին—49⁰/₀, մայիսի 68⁰/₀, հունիսին—34⁰/₀, հուլիսին—20⁰/₀, օգոս-
տոսին—15⁰/₀:

Պայմանագրական հարաբերութիւններով միութիւնները բա-
վականին բարձրացրին աշխատավարձը այն պարտադիր միւնի-
տումի հետ համեմատած, վոր սահմանում է ամեն ամսի համար
Տարիֆային Բարձր Խորհուրդը: Օրինակի համար բերենք միութ-
իւններից միջանիսի բնորոշ ու տիպիկ ավեալները.

Տարիֆային ուղեւորները՝ 1922 թ. մայիսին խոշոր տրեստ-
ների և ուրիշ տնտեսական հաստատութիւնների հետ կապած
պայմանագրերի համաձայն (ուղեւորներով):

Արհեստակցական Միութեան և պայմանագիր կապած տնտեսա- կան մարմնի անունը:	Պայմանագրի ժա- նանակամիջոցը (ամիսներով)	Տարիֆային ուղեւոր ուղեւորներով, պայ- մանագրի առաջին ամսում:	
		1 կարգ	6 կարգ
ՏԵԿՍՏԻԼ ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒ-			
ԹԻԻՆ			
1. Պրեսնենի բամբակագործ. տրեստ	3	2754	4254
2. Ժապավենի արտադր. տրեստ	3	3993	7064
3. Տեխնիկական-գործվածքների	3	2070	4140
4. յեարուսավի քաթանի տրեստ	1	1445	2890
5. Սիբիրի մահուղի տրեստ	3	1651	2801
ՓԱՅՏԱԳՈՐԾՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻԻՆ			
1. Ֆաների տրեստ	3	3213	6426
2. Պետ. անտառ. գործի տրեստ	3	2856	5712
ՔԻՄԻԿՈՍՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻԻՆ			
1. Ակց. ցեմ. Տոմ. ընկ.	3	1372	3842
2. Բոնդեժ. երկ. միութիւն	6	1524	4267
ՇԱՔԱՐԻ ԱՐՏ. ԲԱՆՎՈՐՆԵՐԻ			
ՄԻՈՒԹԻԻՆ			
1. Շաքարի տրեստ *)	3	2048	4096

*) Մոնիթինգը հաշվում էին շուկայի միջակ գներով:

Տարիֆային ուժեղները՝ 1922 թ. հուլիսին խոշոր տրեստները և տնտեսական հաստատությունների հետ կապված պայմանագրերի համաձայն (ուղղվածություն)։

Արհ. Միություն և պայմանագրեր կապված տնտեսական մարմնի անունը:	Պայմանագրի ժամանակահատվածը (ամիսներով):	Տարիֆային ուժեղները ուղղվածությունով, պայմանագրի 1-ին ամսում:	
		1 կարգ	6 կարգ
ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻԻՆ			
1. Պողպատի գործի Հար. տրեստ	1	1694	3324
2. Մետաղ. գլխավոր վարչություն*)	1	2184	4374
3. Գումգա	2	1572-2163	3146-4326
ՏԵԿՆՍՏԻԼ ԲԱՆՎ. ՄԻՈՒԹԻԻՆ			
1. Մետաքսագործ. վարչություն		2718	4218
ՔԻՄԻԿԱՄՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻԻՆ			
1. Ռեզինի տրեստ	6	2958	8282
2. Ներկ-լակի տրեստ	3	2545	7124
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՂՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԻԻՆ			
1. Ժող. Տնտ. Բարձր Խորհուրդ	3	1856	3712
2. Պետական Բանկ.	3	3500	7000

*) Ռեզինները հաշվում էին Խարկով ք. գներով:

*) Ռեզինները հաշվում էին Խարկով ք. գներով:

Աշխատավարձի այդ ավելացումը ամեն մի առանձին դեպքում, ի նկատի ունենալով ավելի ձեռնարկություն կամ ձեռնարկությունների միություն (տրեստ) միջոցները, խախտում էր կենդանական ֆոնդային վարչության և Տարիֆային Բարձր Խորհրդի քաղաքականությունը գործադրվող այն սկզբունքը, վերի համաձայն արդիւնադործությունը բաժանվում էր ըստ խմբակների՝ ծանր հիմնական ինդուստրիան ամրապնդելու նպատակով: Բայց դա բղխում էր արդիւնադործության առանձին ճիւղերի կեանքի այն խայտարեղ պայմաններից, վորոնք ներկայումս դասավորվում են վնչ հոգուտ ծանր ինդուստրիայի, վորովհետև նրա մթերքների սպառողներ հանդիսանում են համարեա բացառապես միւս պետական մարմինները, վորոնք իրենք արդեն չափազանց կարիք ունեն շրջանադարձ գումարների, մինչդեռ արդիւնադործությունն այն ճիւղերը, վորոնք մթերքները սպառում են մասնավոր շուկայում, ունեն համեմատաբար մեծ գումարներ և հնարավորություն՝ բարձրացնելու նաև աշխատավարձը: Դրանով են բացատրվում ինչպես զանազան կոլլեկտիվ պայմանագրերով սահմանվող բավական խոշոր տատանումները աշխատավարձի նորմաների մեջ, նոյնպես և այն երևութը, վոր զանազան խմբակների համար Տ. Բ. Խ. սահմանած ուժեղները միանգամայն չեն համապատասխանում այն ուժեղներին, վորոնք իրապես գոյություն ունեն այդ խմբակներում պայմանագրական համաձայնությունների հիման վրա:

Ընդ սմին անհրաժեշտ է ընդգծել, թե մայիս ամսից, երբ Արհ. Միութ. Համառ. Կ. Խորհուրդը հրահանգեց կիրառելու պայմանագրական հարաբերությունների սխառեմ, ժողովրդական տնտեսության բոլոր ճիւղերում, վորոնք թեև տակավին մնում են պետական պարենավորման ենթակա, սկսում են մեծ ուշադրություն դարձնել մեր հիմնական ինդուստրիայի վրա: Համապատասխան արհեստակցական միությունները, ձգտելով համախմբված պահել ինդուստրիալ պրոդուկտային, ստիպված են լինում, կոլլեկտիվ պայմանագրեր կապելու ժամանակ պահանջել՝ ավելացնել աշխատավարձի նորմաները, համեմատած սահմանված միջինումի հետ: Հաճախ այս կամ այն արդիւնադործությունը, անկարող լինելով, միջոցների բացառապես պատահառով, բավարարել միությունների այդորինակ պահանջը, ստիպված է լինում դիմել պետական միջնորդ դատարանի օգնության, վորն իր կողմից համապատասխան մարմինների ուշադրություն էր հրավիրում արդիւնադործության այդ ճիւղի կարիքների վրա:

Այդ խնդիրը դեռ պահանջում է մեծ աշխատանք, վերաբերում էր ժողովրդին շատ ծանր է: Օրինակի համար կը բերենք մի քանի թվեր:

Դոնի ավազանը, վոր աստիճանաբար կորցնում է մեծ թվով բանվոր (ներկայումս ունի 7000, նորմալ 15.000—ի փոխարեն), անկարող է վճարել իր բանվորներին ուժիկ 30%—ից ավելի այն ուժիկից, վոր տալիս է մենդի արդյունագործութիւնը: Միևնույն Դոնի ավազանում 1-ին կարգի մետաղագործը ստանում է և նախապատերազմա 4,99 և 4,03 ռուբլի, քիմիկոսը—3,82, մինչդեռ հանքագործը՝ միայն 2,78 ռ. և Դոնի նահ. բաժանմունքը հունիսին վճարում է ընդամենը 3,33 ռ. պահանջ դնել: Միև խմբակների հետ համեմատելով տարբերութիւնն ավելի խիստ է: Երկու կոլլեկտիվ պայմանագրերով հանքագործ բանվորները կարողացան բարձրացնել ուժիկները մինչև 6,10 և 5,36 ռ., բայց Դոնի ավազանի հիմնական բանվորութիւնը գտնվում էր նախկին վիճակում մինչև հոկտեմբեր, երբ ստորագրվեց ընդհանուր պայմանագիր առհասարակ Դոնի ավազանի քարածուխային արդիւնագործութեան համար, վորով և սահմանվեց աշխատավարձ 1922 թ. դրամանիշներով երկու անգամ ավելի, քան առաջ էր, և 6 ժամաւ բանվորական օր գետնի տակ աշխատողների համար:

Մենուրմալ է նաև, երբ միևնույն քաղաքում կոմունալ ձեռնարկութիւնների բանվորն ստանում է 100—200%—ով ավելի ուժիկ՝ երկաթուղային բանվորից:

Այդ անարդարութիւնը կազմալուծում է պետութեան համար անհամեմատ արժեքաւոր ձեռնարկութիւնների բանվորական ուժը: Դրանից, ի նարկէ, չի հետևում, թե անհրաժեշտ է հալածարեցնել լավ վարձատրվող խմբակները վատ վարձատրվող խմբակների հետ: V-րդ Համագումարի վորոշումների մեջ իրերի աննորմալ դրութեան դեմ անհրաժեշտ պայքար մղելու համար մատնանշված է հետևեալ ցուցմունքը.

«Անհրաժեշտ ճանաչելով աշխատավարձի կարգավորումը, — կարողում ենք արհեստակցական շարժման հեռանկարների մասին ընդունված բանաձևի մեջ, — խոշոր ու ծանր ինդուստրիայի և երկաթուղու բանվորների աշխատավարձն ավելացնելու համար արհեստակցական միութիւնները չպետք է իջեցնեն արդիւնագործութեան ճիւղերի նպաստավոր կացութեան մեջ մնացած բանվորների ուժիկները, այլ պետք է ազդեն արտագործութեան միջոցների կանոնավոր բաշխման վրա, պաշտպանելով անհամեմատ նպաստավոր պայմանները արդիւնագործութեան ու անտեսութեան

այն ճիւղերի համար, որոնց մեջ գոյութիւն ունեն աշխատավարձի անհամեմատ աննպաստ պայմաններ»:

Այդպիսով մեկ ու կես տարվա ընթացքում ուսական արհեստակցական շարժումը աշխատավարձի իր քաղաքականութեան ու գործադրութեան մեջ հաստատուն տարիքներից անցավ պարտադիր միւնիստմի, որ սահմանում են պետական իշխանութեան մարմինները միութիւնների օգնութեամբ, ինչպէս և կոլլեկտիվ պայմանագրերի քաղաքականութեան, վորոնք վորոշում են աշխատավարձը զուտ դրամական ձևով:

IV

Արհեստակցական քաղաքականութեան նոր ուղղութիւնը, վորպիսին ձևակերպվեց մեկ ու կես տարվա ընթացքում, առաջ է մղում արհեստակցական միութիւնների հիմնական խնդիրների թվում բանվորների անտեսական շահերի պաշտպանութիւնը: Այն պայմաններում, վորոնց մեջ այս տեսակետից գտնվում էին միութիւնները երեքամեա իմպերիալիստական սպանդանոցի ու չորսամեա քաղաքացիական կռիւի հետեանքով, այդ խնդիրը չափազանց բարձր է և կարող է միջադեպեր առաջ բերել միութեան անդամների և ձեռնարկութիւնների վարչութեան միջև:

Մասնավորապես, դժգոհութեան ամենահեղինակ պատճառներից մեկը՝ ձեռնարկութիւնների պարտքերն են: Վորքան էլ ցածր է պարտադիր միւնիստմով սահմանված աշխատավարձը, նոյնիսկ այդ աշխատավարձը, գումարները իր ժամանակին չստացվելու և այլ պատճառներով, միշտ չեն կարողանում վճարել այն պետական ձեռնարկութիւնները, վորոնք նոր են սկսում կազմակերպվել նոր հիմունքներով: Այդ ժամանակաշրջանում, առանձնապես տրեստական նոր քաղաքականութեան առաջին ամիսներում աշխատավարձի պարտքերը հասան 50 տրիլիոն ռուբլու: 1922 թ. հունվարից մինչև հունիս հազիվ վճարվեց այդ պարտքերի մի երրորդը: Այսպես, պարտքերը կազմում են (միլիոն ռուբլիներով) արդիւնագործութիւն 12.801,8, վորից վճարվեց 43,9%.

Երկաթուղի	—	14.055,4, վճ. 28,5%
Ժողկոմատներ	—	21.581,1, վճ. 37,9%
Մնացածները	—	1.905,7, վճ. 38,0%
Ընդամենը	—	50.344,1 — 36,7%

Միջադեպեր ու վեճեր հարուցանող միև պատճառն այն է, վոր աշխատավարձը հետ է մնում ունալ ապրուստի միւնիստմից: Նոյնիսկ միութիւնների V-րդ Համագում. Համագումարը, հաշվի

առնելով ընդհանուր տնտեսական կացութիւնը, նախազգուշացրեց արհեստակցական կազմակերպութիւններին՝ չփորձել հասցնելու մոտիկ ժամանակամիջոցում աշխատավարձի չափերը նախապատերազմեան ապրուստի միւնիստի մակարդակին: Ինքն ըստ ինքեան հասկանալի է, թե երբեմն անբավարար աշխատավարձի հոգի վրա ծագում են միջադեպեր:

Ու եթե քննենք այն պատճառները, վորոնցից ծագում են միջադեպեր, կը տեսնենք, վոր գործադուլների ճնշող մեծամասնութիւնը՝ աշխատավարձը իր ժամանակին չլիճարելու կամ նրա չափի հարցերի շուրջը տեղի ունեցող տարաձայնութիւնների հետեանք է:

Ստորև բերվող աղիւսակը վնչ մի կասկած չի թողնում զրանում:

ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ	Գործադուլների թիվը, որոնց վերաբերմամբ տեղեկութիւններ կան պատճառների մ.	Մասնակցողների թիվը	Գործադուլների թիվը ըստ պատճառների.					
			Աշխատավարձը ուշացնելու պատ.	Գծգոհութիւն աշխատավարձի չափից	Այս երկու միացեալ պատճառները	Միջոցների բաց թում	Այլ պատճառներ աշխատավ. հոգի վ.	Մնացած պատճ.
Մոսկվայի	26	17.858	11	10	1	1	1	2
Պետրոգրադի	13	5641	7	4	—	—	—	—
Իվան-Վոզնես.	14	2535	12	—	2	—	—	—
Մնացածները	47	13.281	31	8	3	—	—	4
Ընդամենը	100	39.315	61	22	6	4	1	6

Այդպիսով, գործադուլների 61%-ը ծագեց աշխատավարձն ուշացնելու պատճառով, 22%-ը—նրա չափի դեմ եղած դժգոհութիւնից և 6%-ը—այդ երկու միացեալ պատճառներից: Այլ կերպ ասած՝ եթե չլինէին այդ թերութիւնները, գործադուլների 89%-ը երբեք չէին ծագել:

Սակայն Հանրապետութեան տնտեսական դրութեան պատճառով անհաղթելի ու այդ աստիճան հիմնական պատճառների մեջ անգամ գործադուլային շարժումը դարգանում է չափազանց թույլ: 1922 թ. առաջին կիսամեակում տեղեկութիւններ կան հետեալ գործադուլների մասին:

Միութիւններ	Գործադուլներ	%	Գործադուլների թիվը մասնակցողների թիվով	Մասնակցողների թիվը	%
1	2	3	4	5	6
Ինդուստրիալ Միութիւններ, վորոնց թիւում՝	120	82,8	113	48.151	89,3
Մետաղագործներ	30	20,7	25	10.055	18,6
Հանքագործներ	19	13,1	18	7006	13,0
Տեկաւիլ բանվորներ	17	11,7	17	20.853	38,7
Փայտագործներ	27	18,6	27	4017	7,4
Ժող. մանդի բար. բանվ.	8	5,5	8	2120	4,0
Մնացած միութիւնները	25	17,2	24	5766	10,7
Վորոնց թիւում՝ Տեղական երկաթուղի	5	3,4	5	1341	2,5
Ժող. կապի աշխատավորներ	2	1,4	2	1000	1,9
Լուսավորութ. աշխատ.	5	3,4	4	1265	2,3
Ընդամենը	145	100,0	137	53.917	100,0

Այդ թվերը—145 գործադուլ 53.917 մասնակցողներով—մեկ ու կես տարվա ընթացքում, հազիւ թե գերազանցում են 1921 թ. գարնան ու ամառվա գործադուլային շարժման թվերից ^{*)} և, համեմայն դեպք, շատ ավելի պակաս են վորեն երկրի համապատասխան թվերից: Գործադուլային շարժման համեմատաբար թոյլ զարգացումը բացատրվում է այն իրողութեամբ, վոր միութիւնները, միջադեպ ծագելու ընդմիջում, միանգամից ակտիվ մասնակցութիւն են ցույց տալիս միջադեպին և մեծ մասամբ հարթում են այն: Իսկապէս. մենք ունենք ստուգված նիւթ առհասարակ միջադեպերի մասին՝ Պետրոգրադի և Մոսկվայի նահանգներին վերաբերեալ: Ընդհանուր առմամբ, 1922 թ. առաջին կիսամիակում այդ նահանգներում եղել են 4156 միջադեպ: Մինչդեռ միևնոյն նահանգներում գործադուլների թիվը կազմում է ընդամենը 39: Այլ խոսքերով՝ հազիւ թե միջադեպերի մի տոկոսը վերջանում է գործադուլով: Եվ հիրավի, բավական է տեսնել միջադեպերի վիճակագրութիւնը՝ համոզվելու համար, թե միութիւնները հարթում են դրանց, նոյնիսկ շատ դեպքերում գործը չհասցնելով աշխատանքի բաժանմունքներին կից գտնվող պաշտոնական կոնֆլիկտային մասնաժողովներին:

Այսպէս, առաջին կիսամիակում լուծվել են միջադեպեր միութիւնների կոնֆլիկտ. մասնաժողովներում—Մոսկվայում 76,6%, Պետրոգրադում 83,1%: Այլ. Բաթ. կից գտնվող կոնֆլ. մասնաժողովներում—Մոսկվայում 23,4%, Պետրոգրադում 16,9%: Ընդամեն պետք է նկատել, թե գործադուլների վորոշ մասը տեղի է ունենում արհ. միութիւնների սանկցիայով, այնպէս վոր արհ. շարժման իրական վերահսկողութիւնը միջադեպերի նկատմամբ ավելի լրիվ է ներկայանում:

Միութիւնների տակտիկան՝ հարթելու միջադեպերը կոնֆլիկտային մարմինների միջոցով և վնչ թե աշխատանքները դադարեցնելով, տվեց չափազանց դրական հետևանքներ: Եթե մենք նայենք միջադեպերի հետևանքներին, կը համոզվենք, թե ճշդ մեծամասնութեամբ այն միջադեպերը, վորոնք քննվում են միութիւնների մարմինների մեջ կամ՝ նրանց աջակցութեամբ՝ Աշխատողի մարմիններում, վերջանում են հոգուտ բանվորների:

^{*)} Ամեն մի մասնակցողի վրա կորել է բանվորական օր 1895—1917 թ.—5,6, 1921 թ.—3,8, 1922 թ.—2,1. Տես ընդմիջում աշխատանքի վիճակագրութեան մասին, պրակ 1-ին, Ստրուտիլինի խմբ.

Վերջացան՝	Միջադեպերի %	Մասնակցողների %
Հոգուտ բանվորների լիովին	76,1	76,3
Հոգուտ բանվորների մասնակի	15,4	19,1
Ընդամենը հոգուտ բանվորների	91,5	95,4
Բանվորների դեմ	8,5	4,6

Ուրիշ կերպ ասած՝ միջադեպերին մասնակցածները ընդհանուր թվի 4,6 %-ի համար միայն կոնֆլիկտային մասնաժողովներում կայացրած վճիռներն աննպաստ են: Իսկ ընդմիջում միջադեպերից ^{3/4}-ից ավելի են վերջացան բանվորների օգտին: Բոլորովին այլ պատկեր են տալիս առանց միութիւնների սանկցիայի ծագած գործադուլների հետևանքները (73 գործադուլից այդ պատկերին վերաբերում են 63-ը), երբեմն էլ գործադուլները տեղի են ունենում միութեան վճռի հակառակ (2 դեպք 73-ից): Այստեղ ստացվում են այսպիսի հետևանքներ.

Դրական լիովին մասնակցողների	40,6 %	համար
" " մասնակի	39,7 %	
Բացասական	19,7 %	

Այդպիսով մասնակցողները համարեա մի հինգերորդը լիակատար պարտութիւն կրեց: Իսկ գործադուլից հետո մասնակի բավարարութիւն ստացողների վերաբերմամբ վիճակագրութիւնն ընդգծում է, թէ «վերջին խմբակի թվումն են նաև այն գործադուլները, վորոնց ժամանակ աշխատանքները վերսկսելու ընդմիջում էր տրված բանվորներին, այլ միայն խոստացված է միջոցներ ձեռք առնել վճարելու պարտքերը» ^{*)}:

Միանգամայն պարզ է, թե միութիւնների տակտիկան, վոր մշակվեց նոր ուղղութեան անցնելու ժամանակ և մեկ ու կես տարվա երկրորդ կեսում ստուգվեց, գործնական աշխատանքի մեջ հանդիսանում է միակ կանոնավոր տակտիկան: Դրանով է բացատրվում այն գործերի թվի աճումը, վորոնք քննվեցին կոնֆլիկտային մասնաժողովների մեջ ամեն ամիս:

Այսպէս, աշխատանքի 19 նահ. բաժանմունքներին ներկայացրին.

^{*)} «Նիւթեր աշխատանքի վիճակագրութեան մասին», պրակ 14, էջ 71.

224	միջադեպ	ապրիլին,
358	" "	մայիսին,
497	" "	հունիսին,
549	" "	հուլիսին:

Ի նկատի ունենալով այն բոլորը, V-րդ Համառուտական Համագումարը վորոշում կայացրեց, վոր պարզորեն ձեռնարկում է արհ. շարժման վերաբերմունքը դեպի բանվորների շահերի պաշտպանութեան գործադուլային ձևը:

«Համագումարը նորից մատնանշում է, — ասված է տարիֆային-տնտեսական աշխատանքի մասին ընդունված բանաձևի մեջ, — թե ներկա պայմաններում անօգուտ են գործադուլները՝ իբրև մեթոդ, այն միջադեպերի լուծման համար, վորոնք ծագում են միութիւնների անդամների տնտեսական շահերի պաշտպանութեան հողի վրա: Միութիւնները պետք է օգտագործեն խորհրդային պետութեան բանվորական օրենսդրութիւնը, ինչպէս նաեւ գոյութիւն ունեցող հաշտարար միջնորդ հաստատութիւնները՝ իրենց անդամների օգտին միջադեպերը անհամեմատ արագ ու նորմալ ճանապարհով լուծելու նպատակով: Արհ. Միութ. Համաու. Կ. խորհրդի 2-րդ պլենումի վորոշումներով նախատեսված գործադուլի ամեն մի հնարավոր դեպք պետք է արագ ու ճշտորեն առանձնակի քննութեան ենթարկվի, համապատասխան տնտեսութեան տվեալ ձեւի նշանակութեան: Այդ պատճառով գործադուլների հարցերը պետք է քննվեն վոչ միայն տեղական շահերի, այլև բոլոր բանվորների տեսակետից: Այստեղից անհրաժեշտութիւն է բղխում տալ միութիւնների կենդրոնական վարչութիւններին այդ հարցերը լուծելու իրավունք: Այդ տակաւիկան անշեղ գործադրելու համար՝ անհրաժեշտ է խստորեն կանոնավորել գործադուլները: Տալով Արտադրական Միութիւնների Կ. վարչութիւններին գործադուլներին սանկցիա տալու և լիկվիդացիայի արտոնեալ իրավունքներ, Համագումարն անհրաժեշտ է համարում համակերպել գործադուլին վերաբերող հարցերը ամեն առանձին դեպքում միջմիութեան համապատասխան կենդրոնական մարմինների հետ»:

«Համագումարն ընդգծում է, թե գործադուլի հետևանքում վոչ միայն պետք է բավարարվեն բարձր մարմինների կամ կոնֆլիկտային մասնաժողովների ընդունած բանվորական պահանջները, այլև պետք է պարտավորապես ուղղվեն համապատասխան պետական մարմին աշխատանքի պակասութիւնները:

«Այն դեպքում, եթե գործադուլը բռնկվում է տարրերային կերպով կամ միութեան մարմինների կամքի հակառակ, արհ. միութիւնը պարտավոր է շուտով վերջ դնել գործադուլին՝ ինչպէս բանվորների, այնպէս էլ ժողովրդական տնտեսութեան օգտին»:

V

Միութիւնների աշխատանքը կազմակերպական շինարարութեան, նաեւ տարիֆային ու կոնֆլիկտային ասպարեզներում խոշոր փոփոխութիւններ կրեց Արհ. Միութ. V-րդ Համագումարից հետո: Միութիւնների մասնակցութիւնը պետութեան պլանային մարմինների մեջ շարունակեց զարգանալ նորմալ. նորմալ էր ընթանում միութիւնների աշխատանքը նաեւ իրենց անդամների կուլտուր-կրթական, հրատարակչութեան, արհեստակցական շարժման նոր աշխատավորներ պատրաստելու, աշխատանքի պաշտպանութեան և, վերջապես, սովի դեմ մաքառելու ասպարեզներում:

Դրա հետևանքով միութիւնների աշխատանքն այդ բոլոր ասպարեզներում այնքան էլ բնորոշ չէ վերջին մեկ ու կես տարվա համար:

1921 և 1922 թ. թ. բեկման տարիներ էին ուսական արհեստակցական շարժման մեջ: Փոփոխութեան ենթարկվեցին արհեստակցական միութեան աշխատանքի բոլոր հիմնական ձևերը: Եվ այն գործնական փորձառութեամբ, վոր կոտակվեց այդ ժամանակաշրջանում ու հաշվի առնվեց V-րդ Համառուտական Համագումարում, լավագույն կերպով արդարացավ արհեստակցական քաղաքականութեան նոր ուղղութիւնը:



ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0193097

ԳԻՆՆ Ե 35 ԿՈՂ. (ՁԵՐԿՈՆԵՑ)

331.881
Ա-57